

Fakulta architektury
Vysoké učení technické v Brně
a
Občanské sdružení CIVITAS PER POPULI

Veřejné prostory a život města

Sborník příspěvků konference



Brno 24. října 2002

Práce a obnově

z na pěší pohyb
ašení dopravy,

ch prostorů,
ce a náměstím
yné prostory,
Města bez aut,

ých prostorů -

icipů koncepce

nických universit

i prostorů města,

plánovací praxi,
hitektury, ČVUT

3. POSUZOVÁNÍ ÚSPĚŠNOSTI VEŘEJNÝCH PROSTORŮ MĚSTA

Vladimíra Šilhánková

Motto:

"Veřejné prostory nejsou jenom prázdné plochy mezi budovami. Jsou to místa, kde se lidé navzájem setkávají, obývací pokoje města. Právě tady se odehrávají rozhovory, mimořádné události i každodenní lidské činnosti. Ačkoli celkové rozměry, tvar, forma a funkce veřejných prostorů ve městě se liší místo od místa, jedna věc je pro všechny veřejné prostory stejně důležitá - lidé."¹³

Veřejné prostory představují významnou a důležitou složku, městského organismu a jsou nedílnou součástí života města. Jsou to volná prostranství města, která slouží jeho obyvatelům a návštěvníkům k uspokojování rozdílných pohybových, pobytových a společenských aktivit. Veřejné prostory se spolupodílejí na vytváření obyvatelnosti města, orientaci ve městě; významné jsou i jejich další charakteristiky (např. psychologické a sociologické aspekty). Veřejné prostory jsou i součástí základního provozního systému města (pěší, cyklisti, MHD).

Otázkou je, co dělá veřejný prostor úspěšným? I když přítomnost lidí nemusí nutně znamenat, že určitý prostor je úspěšný, je namístě zdůraznit, že každý úspěšný veřejný prostor je lidmi využíván. Úspěšný veřejný prostor lidi přitahuje, a to nejen ty, kteří tudy musí projít, ale i ty, kteří sem přijít chtějí. Důvodem jsou nejrůznější aktivity a vzájemné kontakty, které v tomto území mohou provozovat. Každý úspěšný veřejný prostor musí dobře fungovat, potěšit své návštěvníky a uspokojit také některé jejich specifické požadavky - tj. musí jim poskytnout služby, možnost zúčastnit se zábavy nebo v ústraní odpočívat a snít.

¹³ TILLEY, J., ŠILHÁNKOVÁ, V., NAVRÁTILOVÁ, J.: Metodika operativního zlepšení veřejného prostoru, US Peace Corps, Magistrát města Brna, 1996

Typy veřejných prostorů

Každému je zřejmé, že mezi veřejnými prostory ve městě jsou značné rozdíly. Překvapující ale asi bude zjištění, že urbanistická teorie dosud nemá veřejné prostory systematizované a jejich terminologii ustálenou. Veřejné prostory můžeme dělit podle řady různých hledisek. Nejjednodušším členěním bude dělení podle základního charakteru na čtyři základní typy: ulice, náměstí, zeleň a ostatní plochy. Tyto základní typy v sobě pak obsahují celou škálu subtypů, které mezi sebou mohou volně přecházet, případně splývat, např. ulice můžeme členit na koridorové, městské třídy (bulváry), obytné, reprezentační, promenády apod. Náměstí můžeme rozlišovat na společenské – reprezentační, obchodní, tržiště, obytné, dopravní ... Mezi městskou zeleň zařazujeme nejčastěji parky, ale charakter veřejného prostoru mohou mít i plochy lesoparků, alejí, sadů či zahrad. Specifickým typem jsou ostatní plochy, zejména ve funkcionalistické zástavbě nebo zástavbě z období socialismu – parkoviště, sídlištní zeleň apod.

Druhým stěžejním typem členění veřejných prostorů ve městě je dělení podle jejich významu v městském organismu. Zde můžeme rozlišit veřejné prostory:

1. lokální - vnitroblokové a polovnitroblokové prostory, které mají význam zejména pro obyvatele nejbližšího okolí;

2. místní – veřejný prostor, který je jedním z několika popř. mnoha obdobných v městské čtvrti, prostor který nemá žádný zvláštní význam (např. Chaloupeckého náměstí v Králově poli);

3. okrskový – veřejný prostor, který je typický pro určitou městskou část nebo čtvrť (např. Slovanské náměstí pro Královo pole);

4. celoměstský – veřejný prostor, který je občanů vnímán jako nejdůležitější, nejvýznamnější ve městě – může být totožný s některým z předchozích typů (v Brně je to např. náměstí Svobody, Václavské náměstí je takovým prostorem pro Prahu, zatímco pro Čechy je prostorem národním);

5. regionální – veřejný prostor symbolizující určitý region (pro Brněnský kraj by takovým prostorem mohlo být např. náměstí Svobody);

6. nadregionální, národní – veřejný prostor vytvářející nebo symbolizující identitu národa, státu nebo jiné velké a významné skupiny lidí (pro Čechy např. Václavské náměstí v Praze).

Požadavky r

Význam změnil v posle politických, ale na veřejné pro moci totalitního občanů. Jaké mého, by měly

1. Dobrá dos

Veřejný cyklisty, připac na přístup pro upoutání na ir malé děti. Zap

Různé výrazně omez (přepadení, dr jedné výškové dostatečně šir kdo do něj vsl měl být v každ stěží uvědomc používané jso nebo provozc veřejnými pro

2. Přehledn

S dobr snadné orient by z každého geometricky dochází ke z stěžejních po ale zejména i související na

3. Lidské m

Pokud (zejména stře poznání, že

Požadavky na dobrý veřejný prostor

Význam a postavení veřejných prostorů se u nás významně změnil v posledním desetiletí 20. století. Změny společenských, politických, ale i ekonomických podmínek přinesly i nové požadavky na veřejné prostory. Ulice a náměstí už nemají sloužit pro prezentaci moci totalitního státu, ale mají se stát místy pro život svobodných občanů. Jaké by tedy tyto "nové" veřejné prostory měly být? Podle mého, by měly splňovat následující kritéria.

1. Dobrá dostupnost

Veřejný prostor musí být snadno dostupný, zejména pro pěší a cyklisty, případně pro MHD. Moderní společnost nesmí zapomínat ani na přístup pro handicapované skupiny obyvatel, což nejsou jen lidé upoutaní na invalidní vozík, ale jsou to třeba i maminky s kočárky či malé děti. Zapomínat by se nemělo ani na zrakově postižené.

Různé podchody a nadchody dostupnost veřejného prostoru výrazně omezují. Podchody se navíc mohou stát zdrojem kriminality (přepadení, drogy apod.). Veřejné prostory by proto měly být řešeny v jedné výškové úrovni. Pokud je nezbytné vytvořit podchod měl by být dostatečně široký a prosvětlený. Také by měl být "průhledný", aby ten, kdo do něj vstupuje v přímém směru viděl i k jeho východu. Vstup by měl být v každém případě velmi pozvolnou rampou, tak aby si pěší jen stěží uvědomoval, že překonává výškový rozdíl. Úspěšné a skutečně používané jsou zpravidla ty podchody, které jsou doplněny obchody nebo provozovny občerstvení. Ani různé terasy nejsou dobrými veřejnými prostory, kdo nemusí, necítí obvykle potřebu na ně stoupat.

2. Přehlednost

S dobrou dostupností veřejného prostoru souvisí i potřeba snadné orientace v něm. Člověk by neměl být v prostoru zmaten, měl by z každého místa mít jasný přehled, kde se právě nachází. Přísně geometricky symetrické kompozice často vytvářejí situace, kdy dochází ke ztrátě orientace v prostoru. Přehlednost je jedním ze stěžejních požadavků nejen na tvorbu každého jednotlivého prostoru, ale zejména na tvorbu systému veřejných prostorů ve městě a s tím související např. i problematika orientace ve městě.

3. Lidské měřítko

Pokud budeme zkoumat, proč jsou tak oblíbené historické (zejména středověké a renesanční) veřejné prostory, dospějeme k poznání, že mají "lidské" měřítko. Tyto prostory komponované pro

story ve městě jsou
ní, že urbanistická
atizované a jejich
e dělit podle řady
ude dělení podle
e, náměstí, zeleň a
osahují celou škálu
t, případně splývat,
ské třídy (bulváry),
můžeme rozlišovat
š, obytné, dopravní
arky, ale charakter
rků, alejí, sadů či
chy, zejména ve
dobí socialismu –

prostorů ve městě
smu. Zde můžeme

vé prostory, které
lí;

n z několika popř.
emá žádný zvláštní
olí);

ypický pro určitou
pro Královo pole);
očany vnímán jako
ůže být totožný
náměstí Svobody,
ahu, zatímco pro

určitý region (pro
ýt např. náměstí

ir vytvářející nebo
elké a významné
raze).

pěšího jsou dostatečně otevřené, aby nepůsobily na svého návštěvníka tísnivě a zároveň dostatečně uzavřené, aby ho nelekaly svou rozlehlostí. Nejen celkové měřítko veřejného prostoru, ale i jeho jednotlivých prvků je významné pro vnímání veřejných prostorů a pocit pohody či nepohody v nich. Jedním z významných prvků, které ovlivňují vnímání měřítka veřejných prostorů je i šířka objektů veřejný prostor lemujících¹⁴.

4. Vybavení pro aktivity

Obyvatelný veřejný prostor musí být dostatečně vybaven městským mobiliářem, který bude podporovat lidské aktivity a nejrůznější činnosti ve veřejném prostoru. Každá aktivita samozřejmě vyžaduje jiné vybavení – pro chůzi postačí dostatečně široký chodník a kvalitní dláždění, pro sezení je třeba umístit v prostoru lavičky, pro mluvení a naslouchání musí být lavičky rozmístěny tak, aby na sebe lidé také viděli a vzájemně se slyšeli. Pro hry dětí je třeba vybavit prostor rozmanitým mobiliářem – prolézačky, houpadla i tradiční pískoviště. K některým aktivitám, jako je sezení či hry dětí mohou sloužit i prvky mobiliáře, které měly původně jiný účel. Tak například sedět se dá docela dobře i na schodech nebo zvýšeném obrubníku a taková městská kašna se může stát doslova rájem letních her dětí.

Obslužný mobiliář, jako jsou odpadkové koše nebo orientační systém, je nezbytnou podmínkou každého obyvatelného prostoru. Stejně jako požadavky na dobrý a nápaditý design, kvalitní a trvanlivé materiály či precizní řemeslné zpracování.

5. Vytvoření příjemného klimatu

Pro to, aby veřejný prostor skutečně byl obyvatelný, nestačí ale pouze zvládnout jeho prostorové uspořádání a vybavení. V obyvatelném veřejném prostoru je třeba vytvořit něco navíc – pohodu. Pohoda, jako základní fenomén obyvatelného prostoru spočívá jednak ve zvládnutí přírodních i městským životem vytvářených rušivých vlivů, jako je eliminace hluku, pachů, prachu, větru. Vedle toho musí vytvořit veřejný prostor i pohodu sociální. Musí být bezpečný pro všechny jeho návštěvníky od nejmenších dětí, které by měly mít možnost sami se pohybovat. Ulice nebo náměstí, kdy matky musí své malé děti trvale držet za ruku jistě nejsou obyvatelné. Stejně tak by měly tyto prostory být bezpečné pro staré lidi, od intervalu pro chodce na přechodu počínaje, přes dostatek laviček

k přestávce krádeže ni zdrojem d z důvodu v utlačová veřejný pro pozná hrar veřejném s daným ve či náměstí prostoru.

Zkoumár

Jak jsou aktiviti veřejný pro lidí se ve W. H. Why sčítání (co (tracking). transformo této práce a to sčítání

Sčít
při které sledovaným

- po

-kon

¹⁴ GEHL, J. – GEMZOE, L.: Public Spaces. Public Life (Kodaň), The Danish Architectural Press and the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architectural Publishers, Copenhagen, 1996

¹⁵ TILLEY, J., veřejného p

ůsobily na svého
né, aby ho nelekaly
o prostoru, ale i jeho
ých prostorů a pocit
mných prvků, které
šířka objektů veřejný

lostatečně vybaven
t lidské aktivity a
aktivita samozřejmě
ečně široký chodník
prostoru lavičky, pro
ny tak, aby na sebe
lěti je třeba vybavit
houpadla i tradiční
či hry dětí mohou
účel. Tak například
šřeném obrubníku a
letních her dětí.

oše nebo orientační
vatelného prostoru.
i, kvalitní a trvanlivé

vatelný, nestačí ale
ání a vybavení.
rořit něco navíc –
vatelného prostoru
něstským životem
ku, pachů, prachu,
hodu sociální. Musí
jmenších dětí, které
nebo náměstí, kdy
nejsou obyvatelné.
pro staré lidi, od
as dostatek laviček

k přestávce při chůzi až po eliminaci kriminality, jako jsou kapesní krádeže nebo dokonce přepadení. Veřejný prostor nesmí být ani zdrojem diskriminace pro některé skupiny obyvatelstva, zejména z důvodu jejich náboženské nebo etnické příslušnosti, a to jak v utlačování majority minoritou, tak samozřejmě i opačně. Obyvatelný veřejný prostor by měl vytvářet takové prostředí, kde každý snadno pozná hranici vhodného a nevhodného chování. V dobře obyvatelném veřejném prostoru by měla existovat skupina obyvatel, která se s daným veřejným prostorem identifikuje, bude to zkrátka "jejich ulice či náměstí". Tito lidé se potom stávají přirozenými strážci veřejného prostoru.

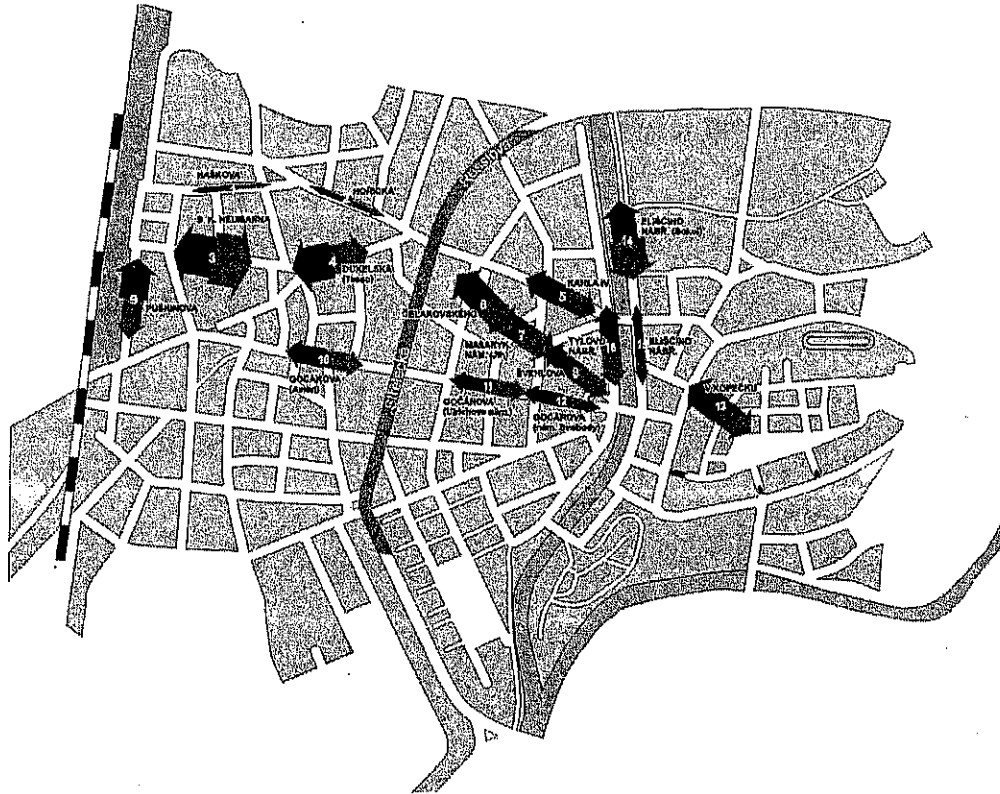
Zkoumání veřejných prostorů

Jak jsme si už řekli dříve, stěžejním prvkem veřejných prostorů jsou aktivity, které se na nich odehrávají. Bez aktivit nemá v podstatě veřejný prostor pro město žádný smysl. Otázkou ale je, jak zjistit, kolik lidí se ve veřejných prostorech vyskytuje. Američtí architekti vedení W. H. Whytem vyvinuli v 70. letech 20. století několik metod jako jsou sčítání (counting), mapování chování (behavior mapping) a stopování (tracking). Tyto metody jsme se v polovině 90. let pokusili transformovat pro využití v podmínkách České republiky¹⁵. Na základě této práce vznikly dvě metody vhodné pro užití v našich podmínkách, a to sčítání pohybu pěších a mapování chování.

Sčítání pohybu pěších je technika terénního sběru informací, při které se zaznamenávají údaje o počtu osob, které projdou sledovaným územím. Technika sčítání zkoumá:

- počet lidí procházejících přes stanovené místo pozorování a
- konflikty mezi chodci a vozidly.

¹⁵ TILLEY, J., ŠILHÁNKOVÁ, V., NAVRÁTILOVÁ, J.: Metodika operativního zlepšení veřejného prostoru, US Peace Corps, Magistrát města Brna, 1996



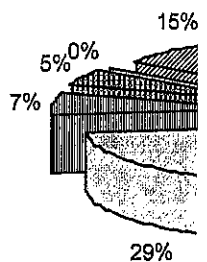
Obr. 1.: Výsledky sčítání pohybu pěších na vybraných profilech v centru Hradec Králové (9.10.2001)

Mapování chování je technika terénního sběru informací, při kterém výzkumník na základě vlastního pozorování značí údaje o chování lidí do připravených formulářů. Technika mapování chování zkoumá:

- činnosti lidí ve veřejných prostorech. Analýzou činností lze zjistit, jakými lidskými činnostmi tento prostor žije a jaké podmínky potřebuje k tomu, aby činnosti, které slouží k oživení prostoru mohly být dále rozvíjeny. Na základě výsledků se jednak určí druh městského mobiliáře, kterým by měl být prostor vybaven (lavičky, odpadkové koše, hodiny, poutače atd.), jednak se určí jeho rozmístění, vzhledem k lidským činnostem a potřebám;

- využívané a nevyužívané části veřejného prostoru.

Analýza prostoru z hlediska jeho využití lidmi zjišťuje, která místa ve zkoumaném prostoru patří mezi přitažlivá a lidmi navštěvovaná, a která naopak jsou prázdná a neoblíbená. Na základě analýzy výsledků můžeme určit místa, jež je třeba vybavit tak, aby se stala pro lidi opět přitažlivá.



Obr. 2.: Výsledky
6.10.2001

Veřejné pro

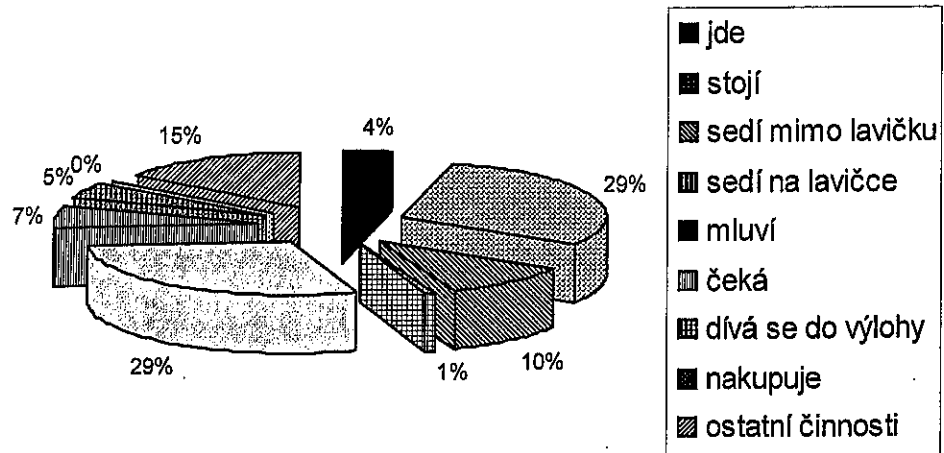
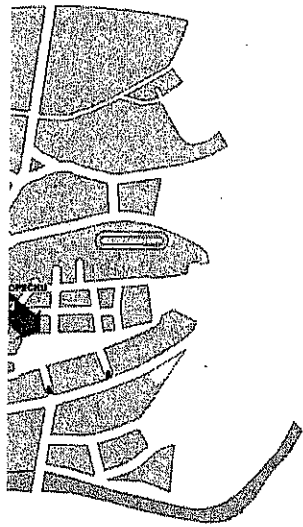
A proč t
reprezentaci č
investicích na
sledování úsp
mělo být prov
mělo trvalý př
v podstatě obje

Pro sro
vyhodnocení d
pěších v měst
živosti města, i

Literatura

GEHL, J.: Život n
0
GEHL, J. – GEM
and the F
Publishers,
JACOBS, A. B.:
10048-7

¹⁶ GEHL, J. – GEMZ
Royal Danish Acader



Obr. 2.: Výsledky mapování chování v centru Hradce Králové (Malé náměstí, 6.10.2001)

Veřejné prostory jako indikátory kvality života města

A proč to všechno dělat? Získané údaje mohou sloužit politické reprezentaci či úřadu města jednak jako podklad pro rozhodování o investicích na úpravy jednotlivých prostorů a jednak jako podklad pro sledování úspěšnosti těchto úprav. Sledování veřejných prostorů by mělo být prováděno pravidelně přibližně jedenkrát ročně, aby město mělo trvalý přehled o stavu a fungování veřejných prostorů a tím v podstatě objektivní informace o fungování města jako takového.

Pro srovnání v dánské Kodani se takovéto průzkumy a jejich vyhodnocení dělají každoročně již přes 30 let a za tuto dobu se počet pěších v městském centru zvýšil 3,5 krát, což je výrazný nárůst nejen živosti města, ale i obchodních aktivit v městském centru.¹⁶

Literatura

- GEHL, J.: Život mezi budovami, Nadace Partnerství Brno 2000, ISBN 80-85834-79-0
- GEHL, J. – GEMZOE, L.: Public Spaces. Public Life, The Danish Architectural Press and the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architectural Publishers, Copenhagen, 1996, ISBN 87-7407-187-4
- JACOBS, A. B.: Great Streets, The MIT Press, Cambridge, 1995, ISBN 0-262-10048-7

¹⁶ GEHL, J. – GEMZOE, L.: *Public Spaces. Public Life* (Kodaň), The Danish Architectural Press and the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architectural Publishers, Copenhagen, 1996

ofilech v centru Hradec

sběru informací, při
rání značí údaje o
mapování chování

alýzou činností lze
e a jaké podmínky
ení prostoru mohly
jednak určí druh
vybaven (lavičky,
ak se určí jeho
ám;

rostoru.

idmi zjišťuje, která
přitažlivá a lidmi
oblíbená. Na základě
vybavit tak, aby se

KOUTNÝ, J. - ŠILHÁNKOVÁ, V. - BALABÁNOVÁ, P. - KYNČL, M.: Koncepce a obnova veřejných prostorů města, závěrečná zpráva výzkumného úkolu FR580262, Brno 1998

ŠILHÁNKOVÁ, V.: Metodika pro řešení problematiky veřejných prostorů města Brna v územně plánovacích dokumentacích, ÚHA Magistrát města Brna, 2000 - 2001

TILLEY, J., ŠILHÁNKOVÁ, V., NAVRÁTILOVÁ, J.: Metodika operativního zlepšení veřejného prostoru, US Peace Corps, Magistrát města Brna, 1996

Kontakt

Ing.arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.
Ústav teorie urbanismu
Fakulta architektury VUT v Brně
Poříčí 5, 639 00 Brno
Tel. 603 554 155
E-mail: vladimira.silhankova@atlas.cz
www.volny.cz/civitasperpopuli

4. PŘÍRODA VLIV PŘÍRODY

Veřejný prostor

Veřejný prostor spolu s hmotnou charakteristikou města, též dává podmínky, které se na něj podílejí na tom, jaké návštěvníky.

Veřejný prostor v širokém rozsahu města až po okraje prostoru pro veřejný prostor nabývá stále většího významu, kdy změna v rámci městské společnosti veřejných prostorů jako obyvatelného prostoru podpoří. Od tohoto prostoru, který můžeme veřejných prostorů a druhů aktivit a

Na to, jak veřejný prostor tohoto prostoru neodkladné zlepšení kvality života, příjemnějšího prostředí chceme vykonat v některých případech závislý.

Který závisí na kvalitě prostředí. Velmi významnou roli hraje kvalitní estetické

Název: Veřejné prostory a život města
Sborník

Editor: Vladimíra Šilhánková

Vydavatel: Vysoké učení technické v Brně,
Fakulta architektury,
Ústav Teorie urbanismu

Stran 64

Vydání: první

Vydáno v roce: 2003

Náklad: 300 ks

Tisk: MSD, spol. s r.o., Skorkovského 70a, Brno

ISBN 80-214-2339-0

POVINNÝ VÝTISK

